

En dansk Benediktinermunks mærkelige Skæbne

Af dr. *Vilh. Lorenzen*.

Ved Midten af Kristian II's Regeringstid skete besynderlige Ting i et af hans danske Benediktinerklostre. Dramatisk og bevæget skulde hans Kongetid forme sig. Ogsaa paa dette Klosters Port bankede Dramaet en skønne Dag. Ja! det skete, at Uro og Splid faktisk sprængte det hele Klostersamfund. Ud af Forvirringen udløser sig en enkelt Menneskeskæbne — den Klosterbroders, der havde forvoldt det hele Postyr.

En tidlig Morgen lod Solen sit Lys skinne over Retfærdige og Uretfærdige i den lille, fattige Købstad Ringsted med dens til Gengæld store og overordentlig rige Benediktinerkloster¹).

Over de lave Huse, med deres smaa Stuer, Værksteder og alskens Købmandsvarer, skønsomt anbragt, hvor det kunde passe sig — over al denne Smaaaborgerlighed rejste sig ud for Torvet det mægtige Klosterkompleks, helt og holdent domi-

1) Vilh. Lorenzen: De Danske Benediktinerklostres Bygningshistorie, 1933, P. 219 f.f. — Ringsted Kirke af M. Clemmensen, Kalkmalerier af P. Nørlund, 1927.

nerende den beskedne By, der ligesom bøjede sig i Støvet for al den Magt og Rigdom, det var Udtryk for. Her var Storhed, Vidde og Plads — i det brede og høje Kirkerum og i Klosterfløjenes store Sale til Fællesbrug for Brødrene. Og Klumpen af de røde Murstensbygninger beherskede den hele Egn, synlige som de var viden om, i Kraft af Beliggenheden højt i det midtsjællandske Landskab.

Tilsyneladende var det en ganske almindelig Dag i Klostersamfundets Tilværelse, da Dramaet begyndte.

Det var Tiden for Ottesangen. Inde i Kirken togede Munkene ind, en lang, sort Række, der fra Portalen ind til Klostersrets Østfløj stiltfærdigt bugtede sig frem, op mod Koret. Der lød lidt Knagen og Knirken, da Brødrene tog Plads overfor hinanden i de billedrige Korstole. Unægtelig — Stemning var der over Kirkens skønne Korparti, hvorfra man gennem Tværskibet havde Udsyn ned i det tredelte Skib, hvor morgenduelige Ringstedborgere havde indfundet sig og netop kunne skimtes i Morgenens Halvdunkelhed. Oppe i selve Koret var der lysere, og på egen farvemættet Måde. Her i det østvendte Parti af Kirken faldt Solens Stråler direkte ind, brødes i Ruders glasmalede, farverige Figurer og Ornamentter og gled flimrende videre henover Vægges og Hvælvs højtidelige, brogede Billedverden. I alt dette virkede de sorte Munkekutter stærkt — den dystre Kontrast til Rumets Lys og Farver.

Sangen begyndte. Mer eller mindre veloplagte kunde de gode Brødre være, og Stemmerne af forskellig Klangstyrke. Højtidsfuldt og betagende lød det alligevel, i Harmoni med det rytmisk opdelt Kirkerum, fyldt med så mange skønne Ting til Gudstjenestens Pryd og Menneskers Opbyggelse.

Frem og tilbage bølgede Sangen, med Svar og Gensvar på det klangfulde Romersprog. Og Gudstjenesten endte. Ad samme Vej, som de var kommet, vandrede Munkene tilbage til de Pligter, Klosterlivet påbød dem.

Blandt Brødreskarens mange rolige Ansigter — ungdommelige, ældre og gamle — måtte man lægge Mærke til eet, der røbede alt andet end rolig Tilfredshed. Tværtimod! Bekymring, vel også Trods, lyste ud af det, og den Benediktinermunk, der så så medtaget, vel også oppositionslysten ud, havde sandelig også Grund — i alt fald til det første. Ikke for intet havde han stadig haft på Fornemmelsen, at Billedverdenens hellige Mænd og Kvinder, ja! selv fremfarne danske Konger og Dronninger havde stirret bebrejdende ned på ham.

Denne Benediktinermunk var *Broder Gregers*²⁾.

- 2) Det følgende støtter sig på 3 Pavebreve gengivet i Acta Pontificum Daniæ VI, Nr. 4705 og 4713, samt VII, 6433. For Forståelsen af dem har jeg modtaget værdifuld Hjælp af Lektor E. Fox Maule.

Han var Tysker, fra Byen Burg på Femern, og uægte født — en Omstændighed, der ikke skulde lette hans Gang gennem Livet, og som meget muligt forklarer, at han altid angives uden Efternavn. Naturligt nok havde han, da Femern var en Del af den danske Konges Riger og Lande, ladet sig optage i et dansk Kloster, og efter at have besluttet sig for den hellige Benedikts ærværdige Orden, hvad hans uægte Fødsel dog ikke hindrede ham i, blev det det sjællandske Ringstedkloster, han valgte. Her aflagde han i behørig Tid Munkeløftet. Og til at begynde med tegnede alt sig åbenbart på det bedste for Broder Gregers. Han synes at være blevet

påskønnet, blev forfremmet i Graderne og vistnok præsteviet, hvad dog de fleste af hans Medbrødre også må formodes at have været.

Men så gik det galt! „Menneskenaturens arge Fjende“ forledte ham til svar Synd. Han havde forført — og endda på selve Klosteret Grund — „en Conversa“, og det havde netop vist sig, at Forholdet havde fået Følger. Ved en „Conversa“ kan forstås en af de Lægsøstre, der havde sluttet sig til Ringstedklosteret og ligesom Lægbrødrene, „Conversi“, ønskede at leve under Klosterlivets Tugt og Værn, med Andel i de gode Gerninger, der dér blev øvet. Var Kvinden virkelig en Lægsøster, da var unægtelig Situationen særlig alvorlig. Var Talen om en af de Kvinder, der, som Sædvane kunde være i et Kloster, gjorde Tjeneste i Køkkenregionerne, var Tilfældet måske nok mindre katastrofalt, men alligevel alvorligt nok for Parterne — og her i første Omgang ogsaa for den mandlige Part i Sagen.

Dette være nu, som det vil! Men *Skandalen* var der — og den var åbenbar. Man forstår, at Broder Gregers ikke har været vel til Mode. Angrede han? Han siger det i alt Fald selv og blev aldrig træt af over for sine Dommere i Rom at forsikre, at det siden da har været helt og aldeles forbi med hans Sindsro. Men altså: Skandalen var der, ikke til at skjule, og det tilkom nu Abbeden at tage Affære.

Det må formodes, at denne triste Begivenhed fandt Sted i et af Årene kort før 1518, da Peder Nielsen førte Abbedstaven. Han døde i dette År og begravedes i Klosterets Kirke. Desværre vides så godt som intet om ham personlig. Derimod ved man god Besked med, hvad der efter Ordensreglerne forlangtes af en Benediktinerabbed. „Han skal vide, hvilken

vanskelig og drøj Sag, han har påtaget sig — at lede Sjæle og at tjene de manges Egenart. Og han må tilpasse sig og afstemme sig således for hver Enkelt, for enhver efter hans Karakter og Intelligens!“ Gode Råd unægtelig for enhver, der indtager en Chefstilling. Til Gengæld indskærpede Ordensregelen Brødrene: „Ingen efterhige det, han anser for tjenligt for ham selv, men mere det, der kan være andre til Både og Fromme. Deres broderlige Kærlighed skal være luttret og virksom. De skal frygte Gud, og deres Abbed skal de elske med uskrømtet og ydmyg Kærlighed.“

Hvordan klarede nu Abbed Peder den foreliggende Situation?

Overfor Broder Gregers havde han i sin Magt at tildele ham Disciplinærstraffe, ja! han havde endda Klosterfængslet til sin Rådighed. Og det var jo muligt, vel sandsynligst, at Abbed Peder her gjorde Brug af de strafferetlige Beføjelser, der var tildelt ham — vi ved blot intet om det. Givet er kun, at som Situationen udviklede sig, har Broder Gregers følt sig brøstholden overfor sin Abbed og tilsidst befundet sig så ilde i Ringstedklosteret, at han vilde bort derfra — bort også fra den arme „Conversa“ og hendes og hans Barn. Om disse to Menneskebørns Skæbne hører vi forøvrigt intet som helst, men i slige Tilfælde plejer det jo at være den kvindelige Part og Barnet, det går mest ud over.

Så deprimeret var Broder Gregers i alt Fald blevet, at han endog vilde frigøres for sit Munkeløfte. Herom vilde Abbeden dog ingenlunde høre Tale.

Imidlertid skete noget ganske uforudset og overraskende. Den Konflikt, der var opstået mellem Broder Gregers og Abbeden, bredte sig ud i det hele Munkesamfund. Broder

Gregers har ikke beholdt sit kritiske, oppositionelle Syn på sin høje Foresatte for sig selv, og at hans Medbrødre har været levende optaget af den penible Sag, var kun hvad man kunde vente. Den har rørt op i det ellers stilfærdige lille Samfund, og Bølgerne er gået højt med Meningskamp for og imod Abbed Peder. En Kendsgerning er, at Broder Gregers fik Medhold hos en Del af Brødrene, og endog, som det synes, hos selve Prioren, Abbedens nærmeste Medhjælper i Ledelse af Klosterets Anliggender.

Dermed var Situationen for Abbeden blevet højst pinlig, og hurtigt tilspidsede Konflikten sig.

Med Broder Gregers i Spidsen anmodede de Misfornøjede Abbeden om Tilladelse til at forlade Klosteret og søge Optagelse i andre Klostre af samme Orden. Men, da det kom til Stykket, vilde Abbed Peder, der var fortørnet over al denne Opsætsighed, ikke give skriftlig Tilladelse dertil, skønt han mundtligt havde tilsagt dem den.

Der skete da i Ringstedklosteret det samme, der nogle Årtier forinden var sket i det andet sjællandske Benediktinerkloster, Skovklosteret ved Næstved, at samtlige Opsætsige uden videre forlod deres klosterlige Hjem. En hel *Udvandring* fandt Sted, og Abbed Peder stod tilbage med et formindsket Brødrsamfund — og et eklatant Nederlag. De Udtrådte betragtede sig imidlertid ikke som udtrådte af Ordenen. Det fremgår af, at de beholdt deres Ordensdragt, hvilket i Praksis betød, at ethvert af Benediktinernes ca. 1000 Klostre stod dem åbent. Hvad der blev af *Broder Gregers'* Meningsfæller, ved vi ikke. Det er *hans* Skæbne vi hører noget om. Først tyede han til St. Pauls Kloster i Utrecht, derefter til St. Cathrineklosteret i Geuloe i Friesland og ende-

lig til Georgiusklosteret, nu St. Gregorio Magno, i selve Pavestaden, det evige Rom. En omflakkende Tilværelse havde han ført, hvor længe vides ganske vist ikke, og når han så hyppigt skiftede Opholdssted, kan det forklares ud fra et uroligt Sind, men også personlig Stridbarhed kan have gjort langvarigt Ophold i samme Kloster vanskeligt. Når Broder Gregers til sidst søgte Ly i et romersk Kloster, har han øjensynlig haft sin ganske bestemte Hensigt dermed — ved Pavestolens Hjælp at slippe ud af sin hele forkludrede Stilling.

Allerede under Katastrofen i Ringsted havde det stået ham klart, at han egentlig ikke egnede sig til det stille, forsagende Klosterliv, og i Tiden, der var gået siden da, blev han yderligere bestyrket deri. Han længtes efter Livet ude i Verden. I alt Fald en friere, mere ubunden Tilværelse. Derfor havde han også i de Klostre, hvor han efterhånden havde søgt Tilflugt, omend forgæves, anmodet Abbederne dér om Fritagelse for Klosterløftet.

Så tog han da i Rom den dristige Beslutning at *vende det bundne Klosterliv Ryggen* og leve „i Verden“, som han så længe havde ønsket sig det. Det må være sket i Året 1518 eller i Begyndelsen af det følgende År.

Imidlertid viste det sig slet ikke at være så behageligt, som han — nu slet og ret en vis Gregers — havde forestillet sig det. Thi som forløben Munk — og det var jo det, han var — var den arme Mand nu stærkt udsat for at blive subsistensløs. Der måtte gøres noget, findes på en Udvej, hvorved han kunde opnå en eller anden forsonende Ordning med den Kirke, han så ubetænksomt havde forladt — vel også i nogen Grad for at få sin noget bebyrdede Samvittighed beroliget. Det kunde jo da også tænkes, at der indenfor den

vældige katholske Kirkes Organisation kunde blive Plads, selv for ham, på en eller anden Måde.

Så meldte han sig da som den Bodfærdige ved det store Embedsværk *Pönitentiariet*, knyttet til „Apostelkirkens Basilica“, selve Peterskirken — et Tribunal, d. v. s. en Art Domstol, der tog sig af pavelige Nådesakter, Dispensationer, kirkelige Censurer og lignende³).

3) Velvilligst meddelt af Dr. A. Otto, S.J.

Angergiven bønfuldt Gregers denne højærværdige Institution om at måtte findes værdig til Frikendelse for sine Synder — og de var mange: Frafald fra Kirken, Ukyskhed, Hor, Krænkelser af det Hellige, foruden hvad han ellers havde begået mod Klosterregelen, ja! han regner med Synder af hvilkensomhelst Art. Og virkelig — alt det fik han *Absolution*, Tilgivelse, for. Hvad mere var — han opnåede eklatant *Oprejsning*, idet han fik Tilladelse til at højtideligholde Messer og udføre andre gudstjenestelige Handlinger. Men ikke nok med det! I den Grad havde han fundet Nåde hos Pönitentiariet, at det tillod ham at overtage 3 *normale gejstlige Stillinger* indenfor Benediktiner- eller Cluniacenserordenen. Og vilde han foretrække *en verdslig Stilling*, med eller uden Forbindelse med de gejstlige, kunde han også det, efter nærmere Aftaler af rent praktisk-økonomisk Art. Endelig fik han Lov til at beholde Benediktinerordenens Dragt og, hvad vigtigere var, alle sin Ordens Privilegier. Hans tidligere Levnet skulde aldrig komme ham til Skade. Og endelig tilføjes, som en ekstra Nådesbevisning, at alt dette er sket ham, til Trods for hans uægte Fødsel. Sandelig — Gregers kunde være tilfreds, og en særlig Tilfredsstillelse for ham har det

været, at alle disse Nådesbevisninger blev ham tilstået i Nær-værelse af selve Paven, Leo X. Dokumentet, der affattedes, førtes i Pennen af Joh. Casertanus som Sekretær. Det var 16. Juni 1519.

Gregers stod nu foran et ikke helt let Valg — gejstlig eller verdslig Stilling. Det er vist betegnende for ham, at han valgte et nærmest verdsligt Virkefelt som *Pönitentiær*, underordnet Embedsmand for den tyske Nation ved selve Pönitentiariet, der havde vist sig så imødekommende overfor ham. En fornem Institution, på et fornemt Sted, var den tidligere Ringstedmunk nu blevet knyttet til. Den ældgamle oldkirkelige Basilika stod endnu, i al sin Ærværdighed, med sin skønne af Portiker omgivne Forgård. Men bag Kirkens Kor havde godt en Snes År i Forvejen den store Arkitekt Bramante lagt Grundstenen til den nye Peterskirke, hvor Arbejdet ganske vist gik såre langsomt fremad for efter 1521 at gå helt i Stå.

Netop disse År, da Gregers opholdt sig i Rom, var skæbnesvangre for den hidtil så almægtig katolske Kirke. I uhyggelig Grad verdsliggjort, som den gejstlige Overklasse i Rom var blevet det — og dermed meget af Kirkens åndelig Arv vanrøgtet — stod denne Overklasse, og det vil atter sige Kirkeledelsen, tilmed over for det lutherske Frafald. Heller ikke det højtidelige Pönitentiarie var, hvad det tidligere havde været. Det lededes af den såkaldte Storpönitentiær, men allerede en Menneskealder før Gregers holdt sin Indtog i Rom, havde Pave Sixtus IV overladt dette i Forvejen særdeles indbringende Embede til en af sine Slægtninge, endda med udvidede Beføjelser, så Storpönitentiærens Myndighed var blevet særdeles omfattende og hans Indtægter stærkt for-

øgede. Det lod sig ikke nægte, at Tribunatet var blevet noget i Retning af en Pengeafpresningsinstitution — al Fornemhed til Trods.

Med sin nye Titel, Pönitentiarius, kunde Gregers nu færdes med oprejst Pande i den store Stad. Helt frit stillet var han dog stadigvæk ikke, idet han fortsat stod i Afhængighedsforhold til Abbeden i Georgiusklosteret og skulle holde til dér. Der gik imidlertid knap 3 Uger, før han fik sin Sag taget op til Revision. Ved nærmere Eftertanke var det faldet ham ind, at han muligvis kunde opnå nok en Begünstigelse. Han vovede sig frem med en Anmodning til Paven om at lade et Brev udfærdige, der gav ham Tilladelse til at *leve udenfor Klosteret*, altså „i Verden“, spise Kød og anden Føde, med visse Indskrænkninger efter Romerkirkens Sædvane. Han opnåede, hvad han vilde, men helt slap man dog ikke den stadig besværlige Gregers løs. Han skulde stadig stå under Opsyn af Georgiusklosterets Abbed. Ordningen stadfæstede 4. Juli 1519, denne Gang dog ikke i Nærværelse af Paven — men atter nedskrevet af Johs. Casertanus.

Årene gik, og i 4 År vides intet om Pönitentiarius Gregers. Da lader han igen høre fra sig. Af en eller anden Grund har han, og nu af Pave Clemens VIII, ønsket en Bekræftelse på Pavebrevet af 4. Juli 1519. Man får Indtryk af, at hans Færd ikke har været helt tilfredsstillende, at han på een eller flere Måder har forbrudt sig. Men Bekræftelse fik han 26. November 1523, men ganske vist kun imod at gøre passende Bod og til dette Formål selv vælge sig en Skriftefader — et Påbud, der ikke tidligere har været Tale om.

Dermed er der Tavshed om denne Ringstedbroder. Hans omtumlede og noget forvirrede Levnetsløb, så vidt vi kender

det, har kunnet følges gennem 6—7 År af hans Liv. Efter den sidste pavelige Tilkendegivelse må man jo håbe, at han er faldet til Ro, og det må vel formodes, at han, mens et Stormvejr rejste sig i hans Hjemland mod den romerske Kirke, har levet i Pavestaden til sin Død, tryk ved sine Benaadningsbreve.

Men en af Moderkirkens allerbedste Børn har han ikke altid været!

1. Dette Fragment af en dansk Benediktinermunks Skæbne afslører på eklatant Vis, hvad det betød, at den danske Kirke var et Led i den kæmpemæssige Organisation, den katholske Kirke dengang var, med Rom som det store Magtcentrum, som hver og en kunde ty til i sin Nød.

2. For dansk Klosterhistorie afslører det en hidtil upåagtet Begivenhed i Senkatholicismens Dage — et veritabelt Oprør indenfor Klostermure, med Sprængning af et Munke-samfund som Resultat. Balanceforholdet mellem Leder og Ledelse i Ringsted Benediktinerkloster brast. Bag denne Kendsgerning og hvad var gået forud mer end aner man, at den hellige Benedikts Ånd i dette Kloster var blevet stærkt svækket. Og man spørger uvilkårlig, om det var stort anderledes i Ordenens andre danske Klostre. De energiske Bestræbelser, der fra sidste Halvdel af 15. Århundrede var gået ud på en Reform af Klosterlivet indenfor denne Orden, og særlig i Tyskland havde båret god Frugt, mislykkedes så temmelig her i Landet. Af de 24 Benediktinerklostre lykkedes det, og med Besvær, kun at få reformeret de 5, og Ringsted-klosteret var ikke mellem dem.

3. Oprøret i dette Kloster må have fundet Sted ved 1517, da de første Stormløb mod den katholske Kirke forberedtes i Tyskland, og er i sig selv et Vidnesbyrd om en farlig Opløsning indenfor Datidens danske Kulturliv. Abbed Peder Nielsens forgæves Forsøg på at bremse de opløsende Tendenser er i sig selv talende nok.

4. Og så det forbavsende, at den Munk, Gregers fra Burg, der i sit Kloster havde bragt Lavinen i Skred og pådraget sig et langt Synderegister — i Rom ved Pavestolen blev behandlet med mildeste Overbærenhed, ja, næsten blev belønnet for sine Vidtløftigheder.

Vilh. Lorenzen.